

*Piotr Pachura**
*Beata Skowron-Grabowska***
*Agnieszka Ociepa-Kubicka****

EWOLUCJA I KONFIGURACJA REGIONALNYCH STRATEGII INNOWACJI (RIS) – NA PRZYKŁADZIE KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ (V4)

1. WPROWADZENIE

W krajach Europy Centralnej polityka rozwoju regionalnego rozpoczęła się w zasadzie wraz z reformami terytorialnymi związanymi z podziałem na regiony (co miało miejsce w roku 1999 w Polsce, 2002 w Słowacji i w roku 2000 w Republice Czeskiej) w obliczu procesu akcesji do Unii Europejskiej. W procesie kształtowania się narodowych polityk regionalnych zjawiskiem powszechnym było poszukiwanie zewnętrznych inspiracji w zakresie teoretycznych i praktycznych koncepcji i modeli polityki regionalnej, w tym polityki na rzecz wzrostu innowacyjności.

Jednocześnie, w ostatnim czasie obserwujemy znaczące przeobrażenia w podejściach do rozwoju regionalnego polegające przede wszystkim na wzroście znaczenia podejść interdyscyplinarnych. Równocześnie można zauważyć rosnącą popularność podejść teoretycznych koncentrujących się na akumulacji i wykorzystywaniu wiedzy w procesie rozwoju regionalnego często zwanych endogeniczną teorią wzrostu. Głównym założeniem tej koncepcji jest przekonanie, że akumulacja wiedzy generuje postęp technologiczny oraz rozwój społeczno-gospodarczy w regionie. Tym samym inwestycje w kapitał społeczny stają się kluczowe w procesie rozwoju regionu opartego o czynniki endogeniczne.

* Politechnika Częstochowska, Wydział Zarządzania, Zakład Rozwoju Regionalnego.

** Politechnika Częstochowska, Wydział Zarządzania, Katedra Zarządzania Przedsiębiorstwem.

*** Politechnika Częstochowska, Wydział Zarządzania, Zakład Rozwoju Regionalnego.

Głównym celem artykułu jest prezentacja konfiguracji regionalnych strategii innowacji w krajach V4 oraz przedstawienie ewolucji tych strategii, w kierunku wspierania niematerialnych czynników rozwoju regionalnego. W pierwszej teoretycznej części artykułu zostanie przedstawiony przegląd koncepcji rozwoju regionalnego, szczególnie ukierunkowanych na rolę wiedzy i jej transformacje. Druga empiryczna część tekstu zostanie poświęcona analizie struktur RIS w wybranych regionach V4 na podstawie analizy kontekstualnej.

2. ZAŁOŻENIA TEORIOPOZNAWCZE

Na podstawie analizy rozkładu geograficznego stanu innowacji w świecie można zauważyć istniejącą współzależność pomiędzy poziomem innowacji, a poziomem rozwoju gospodarczego. Generalnie wyższy poziom innowacji kształtuje się w regionach świata o intensywnym rozwoju gospodarczym. Tendencja ta przyczyniła się do postrzegania polityki na rzecz innowacyjności jako kluczowej w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego. Dla krajów i regionów uprzemysłowionych najważniejszym wyzwaniem rozwojowym staje się zbudowanie przemysłu opartego na wiedzy, w procesie wzrastającej konkurencji globalnej. Dlatego niezwykle ważne w polityce regionalnej jest pozyskiwanie i wykorzystywanie wiedzy na temat badań oraz nowych technologii, które będą rewolucjonizowały gospodarkę i społeczeństwo (Martin 1996). Tradycyjnie polityka badań i rozwoju technologicznego była zarządzana z poziomu krajowego. W ostatnich latach w celu zwiększenia skuteczności polityki innowacyjnej coraz większe znaczenie przypisuje się polityce na poziomie regionu. Jednocześnie uznaje się, że większe znaczenie od aktualnych zasobów regionu ma zdolność do mobilizacji potencjału i tworzenia efektywnych systemów innowacyjnych (Dodgson, Bessant 1996). Ponadto zmiana orientacji w zakresie procesu tworzenia i wykorzystywania technologii z podejścia linearnego na podejście koncentracji na użytkownikach i podejście popytowe prowadzi do nastawienia polityki rozwoju technologicznego na przedsiębiorstwa wykorzystujące rozwiązania innowacyjne, w tym szczególnie MŚP (Branscomb, Florida 1998). Powoduje to konieczność zwiększenia roli innowacyjnej polityki regionalnej, gdzie na poziomie regionu można lepiej zarządzać dostosowując narzędzia i rozwiązania systemowe do potrzeb przedsiębiorstw.

Jednocześnie istnieje przekonanie, że zdolność innowacyjna regionu – rozumianego w kategoriach organizmu systemowego jest determinowana przede wszystkim zdolnością sieciowania i kolektywnego uczenia się. Systemowe podejście do innowacji dało początek koncepcji tworzenia nowych

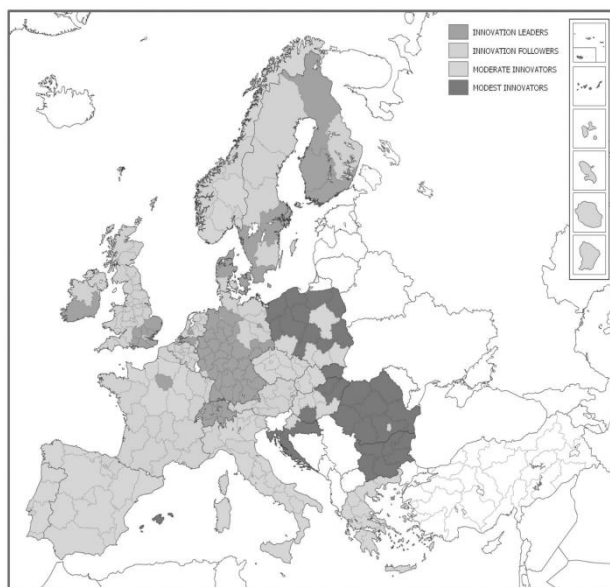
mechanizmów rozwoju regionalnego. Centralnym punktem zarządzania innowacyjnym regionem stały się kwestie współdziałania i interaktywne procesy tworzenia, dyfuzji i zastosowania wiedzy przez regionalnych aktorów (Pachura, Hájek 2013). Z teoretycznego punktu widzenia rdzeniem współczesnej regionalnej polityki innowacyjnej stały się podejścia oparte o koncepcje: *innovative milieu*, *learning regions*, *regional innovation systems*, *network paradigm* (Amin, Thrift 1994). Podstawą wykształconych w ostatnich latach koncepcji rozwoju regionalnego jest sieciowy paradygmat innowacyjności (Skowron-Grabowska 2011). Tworzenie regionalnych sieci powiązań umożliwia wzajemne uczenie się uczestników procesu innowacji i wzmacnia elastyczność wspólnego działania.

3. KONTEKST POLITYKI REGIONALNEJ UNII EUROPEJSKIEJ

W krajach Unii Europejskiej procesowi zmniejszania się roli państwa na rzecz instytucji międzynarodowych towarzyszy coraz silniejsza tendencja na rzecz regionalizacji. Doceniając znaczenie rosnącej pozycji regionów w Unii Europejskiej decyzją Traktatu z Maastricht utworzono Komitet Regionów, którego głównym zadaniem jest reprezentowanie interesów społeczności lokalnych i regionalnych na forum instytucji europejskich. Uznanie polityki regionalnej za jedną z priorytetowych płaszczyzn działań Unii Europejskiej, było wynikiem stale pogłębiających się różnicowań regionalnych. O ile w roku 1950 relacja pomiędzy najbiedniejszymi i najbogatszymi regionami państw, które w przyszłości utworzyły Unię Europejską wynosiła 1:5, w roku 1988 osiągnęła ona 1:10 (*Sixieme rapport...* 1998). Silny impuls wskazujący na potrzebę niwelowania dysproporcji międzyregionalnych miał miejsce po przyjęciu do Wspólnoty Irlandii, Grecji, Hiszpanii i Portugalii. Jednocześnie przyjęte w Traktatach Rzymskich zapisy nie przewidywały prowadzenia polityki regionalnej. Założono wówczas, iż podstawowymi elementami prowadzącymi do zrównywania poziomu życia w państwach Unii będą warunki wolnej konkurencji i jednolitego rynku.

Ostatnie rozszerzenia Unii Europejskiej były jednymi z najbardziej spektakularnych i ambitnych przedsięwzięć w historii Wspólnot Europejskich, a może nawet najważniejszym planem Europy od zakończenia II wojny światowej. Trudność i waga tego wyzwania związana była (i jest nadal) ze zróżnicowaniem poziomów rozwoju społeczno-ekonomicznego, lecz także politycznego i w pewnym sensie kulturowego. Celem rozszerzenia było wzmocnienie Unii Europejskiej jako podmiotu w procesie globalizacji i zapewnienie realnych możliwości konkurencji na globalnym rynku.

Cel ten może zostać osiągnięty w pierwszym rządzie poprzez wzmocnienie potencjału wewnętrznego Unii. Kluczowa w tym zakresie jest polityka spójności społeczno-gospodarczej, polegająca na procesie wyrównywania różnic w poziomie rozwoju poszczególnych obszarów Unii przy równoczesnym wzmacnianiu potencjału innowacyjności. Jednocześnie od końca lat 90-tych w polityce UE oraz strategiach poszczególnych regionów europejskich można zaobserwować ewolucyjne zmiany polityki regionalnej wcześniej koncentrującej się na celach redystrybucyjnych, budowie infrastruktury, tworzeniu warunków do przeciągnięcia inwestycji (w tym zagranicznych), obecnie zorientowanej na budowę środowiska innowacyjnego, promocję R&D czy też wzmocnianie potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw (Keenan, Uyarra 2002). W tym kontekście szczególne wyzwanie staje przed krajami post-socjalistycznymi, jako krajami doganiającymi europejskich liderów w dziedzinie innowacyjności i jednocześnie obiektywnie zmuszonych do istotnych inwestycji infrastrukturalnych.

Rysunek 1. Geografia innowacyjności regionów

Źródło: *Regional Innovation Scoreboard 2014* 2014: 16.

Najnowszy raport *Regional Innovation Scoreboard* (*Regional... 2014*) będący najbardziej wpływowym dokumentem Unii Europejskiej przedstawiającym stan innowacyjności europejskiej regionów klasyfikuje regiony na cztery kategorie: „*regional innovation leaders*” (34 regiony), „*regional innovation followers*” (57 regiony), „*regional moderate innovators*” (68 regiony) and „*regional modest innovators*” (31 regiony). Jak widać na powyższej mapie (Rysunek 1) regiony krajów post-socjalistycznych,

w tym Polski, Czech, Węgier i Słowacji zostały zakwalifikowane do dwóch ostatnich grup charakteryzujących się najniższymi wskaźnikami innowacyjności. Liderami innowacyjności są w większości regiony niemieckie oraz skandynawskie. Stąd efektywność regionalnych Strategii Innowacji Krajów Europy Centralnej posiada bardzo istotne znaczenie w procesie wyrównywania poziomów rozwoju.

4. OBSZAR GEOGRAFICZNY I PROCEDURA BADAŃ

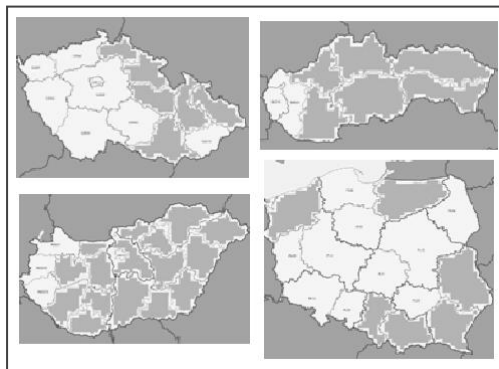
Analizie poddano priorytety strategiczne Regionalnych Strategii Innowacyjnych następujących regionów¹ (Rysunek 2) krajów Grupy Wyszehradzkiej:

A) Regiony czeskie: Hradec Králové; Liberec; Pardubice; Olomouc; Moravian-Silesian; South Moravia.

B) Regiony węgierskie: North-Great Plain; Central Hungary; South-Transdanubian; Southern Great Plain; Northern Hungary; Central Transdanubia.

C) Regiony słowackie: Prešov; Žilina; Košice; Trenčín; Banská Bystrica; Nitra.

D) Regiony polskie: lubelskie; śląskie; podkarpackie; małopolskie; zachodniopomorskie; warmińsko-mazurskie.

Rysunek 2. Rozkład geograficzny badanych regionów V4

Źródło: opracowanie własne.

¹ Analizowano regiony czeskie, słowackie i węgierskie na poziomie NUTS III, regiony polskie na poziomie NUTS II.

Zastosowano następującą procedurę badawczą:

1. Wybór regionów – sześć regionów z każdego kraju.
2. Analiza kontekstualna² priorytetów strategicznych (PS) zawartych w dokumentach programowania RIS³.
3. Ustalenie syntetycznych obszarów interwencji (SOI) w procesie rozwoju regionalnego:
 - infrastruktura materialna,
 - wsparcie przedsiębiorstw oraz R&D,
 - rozwój sieci i klastrów,
 - uczenie się i edukacja oraz
 - kultura innowacyjności.
4. Przyjęcie skali dla oceny relacji pomiędzy PS a SOI.
5. Klasyfikacja poszczególnych regionów i prezentacja graficzna – Rysunek 2.

Rysunek 3 przedstawia konfiguracje priorytetów Regionalnych Strategii Innowacji badanych regionów państw grypy Wyszehradzkiej. Priorytety rozwoju innowacyjności w regionach czeskich i węgierskich skupiają się głównie wokół wsparcia dla przedsiębiorstw oraz sfery R&D oraz w drugiej kolejności na wspieraniu sfery kształtowania kultury innowacyjności, a także inwestycji infrastrukturalnych. Regiony słowackie koncentrują się głównie na sferze budowie sieci i klastrów oraz rozwoju kultury innowacyjności. W przypadku regionów polskich główne obszary interwencji dotyczą wsparcia przedsiębiorstw oraz sfery R&D, a także budowy struktur sieci i klastrów, pomijając inwestycje infrastrukturalne.

² Opierano się na tekstach dokumentów w języku angielskim.

³ Trzech priorytetów dla każdego dokumentu.

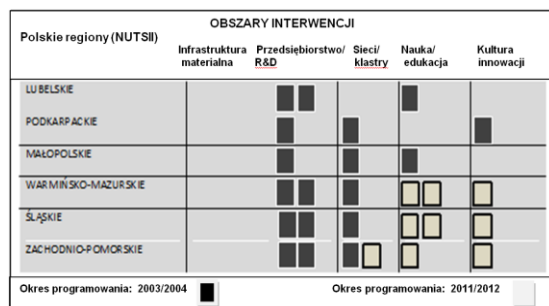
Regiony (NUTS II i NUTS III)	OBSZARY INTERWENCJI				
	Infrastruktura materialna	Przedsiębiorstwo/ R&D	Sieci/ klastry	Nauka/ edukacja	Kultura innowacji
HRADEC KRÁLOVÉ REGION (KRÁLOVÉHRADECKÝ KRAJ)	■	■	■		
LIBEREC REGION (LIBEREC KRAJ)		■	■	■	
PARDUBICE REGION (PARDUBICKÝ KRAJ)		■		■	
OLOMOUČ REGION (OLOMOUCKÝ KRAJ)	■	■			■
MORAVIAN-SILESIA REGION (MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ)		■	■		
SOUTH MORAVIA REGION (JIHOMORAVSKÝ KRAJ)		■		■	
ÉSZAK-ALFÖLD REGION (NORTH- GREAT PLAIN)	■				■
A KÖZÉP-MAGYARORSZÁGI REGION (CENTRAL HUNGARY REGION)		■			■
DÉL-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ (SOUTH- TRANS-DANUBIAN REGION)		■	■		■
DÉL-ALFÖLD RÉGIÓ (SOUTHERN GREAT PLAIN)	■	■		■	
ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI RÉGIÓ (NORTHERN HUNGARY)		■	■		■
A KÖZÉP-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ (CENTRAL TRANS-DANUBIA)		■	■		■
PREŠOVSKÝ KRAJ (PREŠOV REGION)	■		■		■
ŽILINSKÝ KRAJ (ŽILINA REGION)			■		
KOŠICKÝ KRAJ (KOŠICE REGION)		■			■
TRENČIANSKY KRAJ (TRENČÍN REGION)				■	■
BAŇSKOBYSTRICKÝ KRAJ (BAŇSKÁ BYSTRICA REGION)			■		■
NITRIANSKY KRAJ (NITRA REGION)			■	■	■
LUBELSKIE REGION		■	■	■	
PODKARPACKIE REGION		■	■		■
MAŁOPOLSKIE REGION		■	■	■	
WARMIŃSKO-MAZURSKIE REGION		■	■		
ŚLĄSKIE REGION		■	■		
ZACHODNIOPOMORSKIE REGION		■	■		

Rysunek 3. Matryca wyników badań priorytetów RIS w regionach V4

Źródło: opracowanie własne.

5. WNIOSKI Z BADAŃ

Dostrzegalnym zjawiskiem w ewolucji podejścia do rozwoju regionu w krajach Unii Europejskiej jest zmieniający się sposób myślenia o fundamentach rozwoju, wynikający z jednej strony z dynamicznie zmieniających się warunków otoczenia, z drugiej strony z ciągłym rozwojem refleksji naukowej w obszarze badań regionalnych. Na podstawie analizy można zauważyć zmiany podejścia do podstaw rozwoju regionu od „strategii zachowawczej” do „strategii aktywnej, innowacyjnej”, szczególnie widoczne na przykładzie regionów polskich i słowackich.

Rysunek 4. Ewolucja priorytetów RIS na przykładzie wybranych regionów

Źródło: opracowanie własne.

Pogłębiona analiza ewolucji (pomiędzy latami 2003/2004 a 2011/2012) priorytetów Regionalnych Strategii Innowacji widoczna na powyższym rysunku (Rysunek 4) dla regionów polskich wskazuje na zmianę w kierunku większej koncentracji na sferze uczenia się i edukacji oraz kulturze innowacyjności, czyli niematerialnych podstawach rozwoju regionalnego. Tendencja ta zaprezentowana na Rysunku 4 szczególnie widoczna jest na przykładzie województw: śląskiego, warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego.

W przypadku regionów Europy Środkowo-Wschodniej pierwszy okres funkcjonowania regionalnych programów opierał się na tradycyjnej wizji rozwoju, gdzie najważniejsze priorytety dotyczyły głównie przeciwdziałaniu bieżącym negatywnym zjawiskom społeczno-gospodarczym, często również środowiskowym (Pachura 2013). Ostatnim etapem ewolucji podejścia do tworzenia wizji i fundamentów rozwoju jest koncentracja na rozwoju struktur sieciowych oraz tworzeniu społecznych fundamentów rozwoju kultury innowacyjności. Prezentowane badania mają charakter wstępnego opracowania, stanowiąc punkt wyjścia do rozważań w zakresie kierunków rozwoju polityki regionalnej oraz badań regionalnych. Nie-mniej jednak pomimo pewnej powierzchowności i mało pogłębionego charakteru wnioskowania przedstawiają pewną tendencję wymagającą dalszych studiów o charakterze badań ilościowych i jakościowych.

5. ZAKOŃCZENIE

Regionalne Strategie Innowacji lub inne dokumenty strategiczne coraz częściej zakładają, iż, czynniki społeczne (*ang. social capital*) są kluczowe w tworzeniu środowiska innowacyjnego regionu. Przyjęcie przez kraje Grupy Wyszehradzkiej powyższych paradygmatów rozwoju regionu można wiązać

z presją ze strony Unii Europejskiej na budowę regionalnych systemów innowacji oraz realizacją wcześniej *Strategii lizbońskiej*, obecnie strategii *Europa 2020*. W tym kontekście warto również zaznaczyć, iż polityka Unii Europejskiej w zakresie wspierania innowacyjności zmieniała się począwszy od koncepcji wspierania „krajowych liderów” jako lokomotyw rozwoju, następnie wspierania rozwoju wybranych technologii i ich komercjalizacji, aż po dominujące dzisiaj podejście – regionalnych systemów innowacji (europejskich, krajowych, regionalnych) opartych o struktury sieciowe i środowiska proinnowacyjne.

BIBLIOGRAFIA

- Amin A., Thrift N. (1994), *Living in the Global*, (w:) Amin A., Thrift N., *Globalisation, Institutions and Regional Development in Europe*, Oxford University Press, ss. 1-22.
- Branscomb L. M., Florida R. (1998), *Challenges to Technology Policy*, (w:) Branscomb L. M., Keller, J. H. (red.), *Investing in Innovation: creating a research and innovation policy that works*, MIT Press, Cambridge, London.
- Dodgson M., Bessant J. (1996), *Effective innovation policy: a new approach*, International Thomson Business Press.
- Keenan M., Uyarra E. (2002), *Mobilising the regional foresight potential for an enlarged European Union*, European Commission – Research DG – Directorate K, Brussels.
- Martin B. (1996), *Foresight in Science and Technology*, „Technology Analysis and Strategic Management”, vol. 7, ss. 139-168.
- OECD (2013), *Innovation-driven growth in regions: The role of smart specialization*, Paris.
- Pachura P. (2013), *Proces kształtowania się polityki regionalnej na obszarze dzisiejszego województwa śląskiego – perspektywa historyczna*, (w:) Pachura A. (red.), *Środowiska innowacyjne w perspektywie społeczno – kulturowej*, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa.
- Pachura P., Hájek P. (2013), *Mapping Regional Innovation Strategies in Central Europe: a Fuzzy Cognitive Map Approach*, Conference Hradec Economic Days 2013, Gaudeamus, Hradec Kralove.
- Regional Innovation Scoreboard 2014* (2014), European Union.
- Sixieme rapport periodiquesur la situation et l'evolution socio-economique des regions, Troisiemepartie: situation et tendancesdans les region aides* (1998), DG XVI, Luksemburg.
- Skowron-Grabowska B. (2011), *Efekty i podstawowe uwarunkowania działalności innowacyjnej w strategiach rozwoju regionów*, (w:) Kościelniak H. (red.), *Przedsiębiorczość szanse i wyzwania*, Wydawnictwo Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa.
- Supporting the monitoring and evaluation of innovations programs* (2006), Final Report, A Study for DG Enterprises and Industry, EU.

ABSTRAKT

W krajach Europy Centralnej polityka rozwoju regionalnego rozpoczęła się w zasadzie wraz z reformami terytorialnymi związanymi z podziałem na regiony (co miało miejsce w roku 1999 w Polsce, 2002 w Słowacji i w roku 2000 w Republice Czeskiej) w obliczu procesu akcesji do Unii Europejskiej. W procesie kształtowania się narodowych polityk regionalnych zjawiskiem

powszechnym było poszukiwanie zewnętrznych inspiracji w zakresie teoretycznych i praktycznych koncepcji i modeli polityki regionalnej, w tym polityki na rzecz wzrostu innowacyjności.

Jednocześnie w ostatnim czasie obserwujemy znaczące przeobrażenia w podejściach do rozwoju regionalnego polegające przede wszystkim na wzroście znaczenia podejść interdyscyplinarnych. Równocześnie można zauważyć rosnącą popularność podejść teoretycznych koncentrujących się na akumulacji i wykorzystywaniu wiedzy w procesie rozwoju regionalnego często zwanych endogeniczną teorią wzrostu. Głównym założeniem tej koncepcji jest przekonanie, że akumulacja wiedzy generuje postęp technologiczny oraz rozwój społeczno-gospodarczy w regionie. Tym samym inwestycje w kapitał społeczny stają się kluczowe w procesie rozwoju regionu opartego o czynniki endogeniczne.

Głównym celem artykułu jest prezentacja konfiguracji regionalnych strategii innowacji w krajach V4 oraz przedstawienie ewolucji tych strategii w kierunku wspierania niematerialnych czynników rozwoju regionalnego. W pierwszej teoretycznej części artykułu zostanie przedstawiony przegląd koncepcji rozwoju regionalnego, szczególnie ukierunkowanych na rolę wiedzy i jej transformacje. Druga empiryczna część tekstu zostanie poświęcona analizie struktur RIS w wybranych regionach V4 na podstawie analizy kontekstualnej.

THE EVOLUTION AND CONFIGURATION OF REGIONAL INNOVATION STRATEGIES (RIS) – CASE STUDIES OF THE VISEGRAD COUNTRIES (V4)

ABSTRACT

In the Central-Eastern Europe countries a policy of regional development was not present until a territorial reform (that is dividing country into regions: Poland 1999, Slovakia 2002, Czech Republic 2000) related to the accession of these countries into the European Union took place. For this reason, a regional development policy looked for outside inspirations of theoretical and practical foundations of a regional development models. In last decades we observe significant changes in approaches to the regional development towards interdisciplinary.

In the same time the theory based on accumulation and the use of knowledge, frequently called the *endogenous growth theory* has been popular. The key assumption of the endogenous growth theory is that the accumulation of knowledge generates technological progress and economic growth. It is therefore acknowledged that investments in human capital and research and development are crucial for regional endogenous development.

The main goal of this paper is to present the structure of Regional Innovation Strategies in emerging countries (V4) and to demonstrate its evolution towards intangible foundations of development. In the first part of the article (theoretical), there will be presented the most influential contemporary theories of a regional development, especially those focusing on a role of knowledge and its transformation as well as the specificity of Visegrad countries. In the second part of the article (empirical), we analyse the structure of RIS's based on contextual analysis.